

OŚRODEK DOKUMENTACJI
ZABYTEKÓW W WARSZAWIE
KARTA EWIDENCYJNA ZABYTEKÓW
ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA

A B C D E F G H I J K L Ł M N O P R S T U V W X Y Z

Nr LUBELSKIE

1. Obiekt

BRAMA KRAKOWSKA

2. Czas powstania

1342-1370; XV w.;
1 poł. XVI w.;
1575-1584; 1778-1782

3. Miejscowość

L U B L I N

4. Adres

Plac Łokietka 3
Lublin 20-109

nr hipoteczny .....

lub. ewid. gruntów .....

5. Przynależność administracyjna

województwo .....

gmina .....

6. Poprzednie nazwy miejscowości

7. Przynależność administracyjna
przed 1 VI 1975

województwo .....

powiat .....

8. Właściciel i jego adres

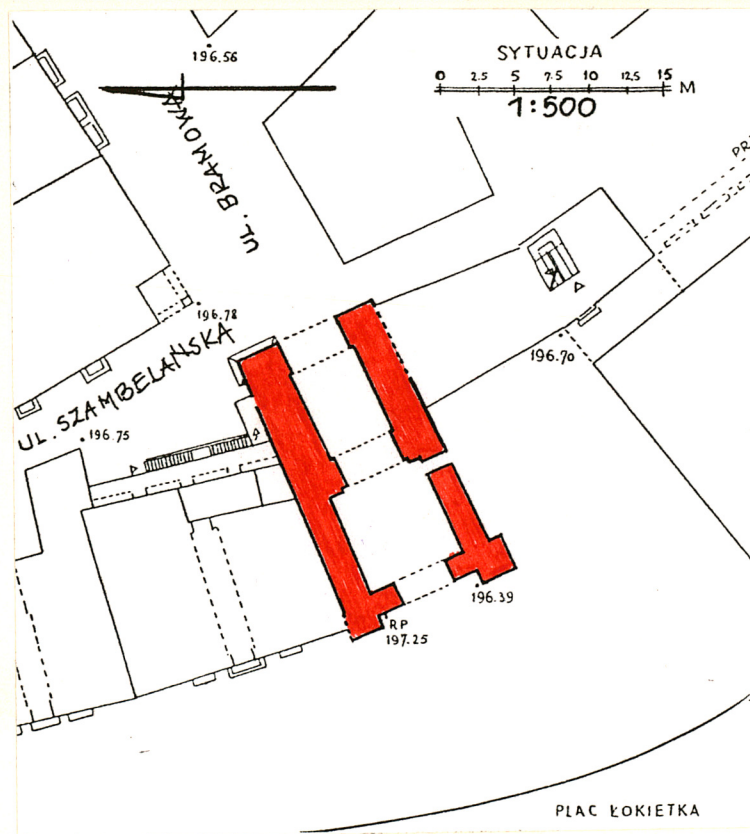
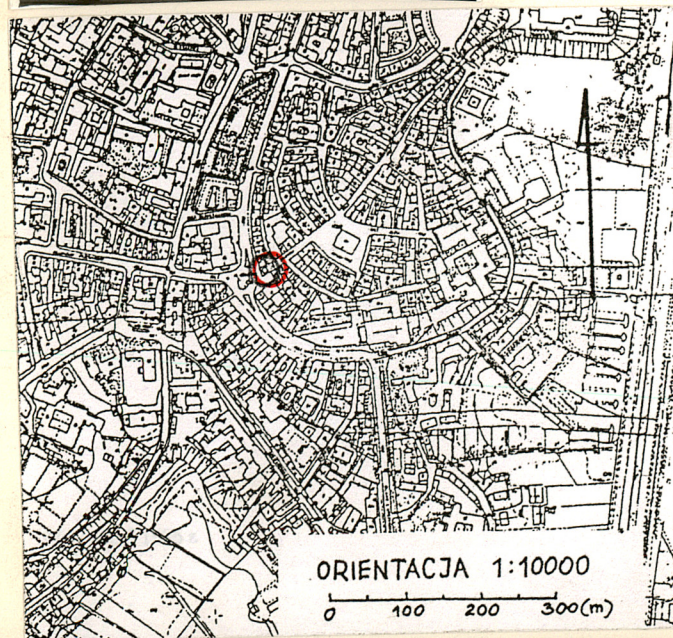
Muzeum Historii Miasta Lublina
Plac Łokietka 3
Lublin 20-109

9. Użytkownik i jego adres

j.w.

10. Rejestr zabytków

Nr ..... data .....

Brama Krakowska powstała w pierwszym rzucie wznoszenia obwarowań miejskich, w l. 1342-70, tj. za czasów Kazimierza Wlk. Usytuowana na zamknięciu głównej osi komunikacyjnej Starego Miasta u wlotu w trakt Krakowski, stała się jednym z najważniejszych elementów organizmu miejskiego, utrzymując tę rangę również po wykształceniu się przedmieścia - jako główny łącznik z miastem zamkniętym w murach. W ciągu dziejów uległa wielokrotnym przebudowom oraz zmianom funkcji - w odniesieniu do poszczególnych części i pomieszczeń. Najstarsza faza budowlana wyróżnia się dziś kamienno-ceglanym wątkiem muru; jednokondygnacyjna pierwotnie, z ostrołukowymi otworami bramnymi przejazdu (odtworzony od zewnątrz); zwieńczona krenelażem, przypuszczalnie przykryta wysokim, spiczastym dachem; zaopatrzona w strzelnice kluczowe; poprzedzona mostem zwodzonym, przerzuconym nad suchą fosą. Reliktem tej fazy są zachowane wewnątrz - bruzdy w murach, którymi opuszczano bramę zamykającą wjazd. W tym czasie brama przy stosowana była do obrony czołowej. Po r. 1419 przeprowadzono nadbudowę, bez zastosowania uskoku, wyodrębniając nową graniastosłupową partię jedynie wątkiem ceglano-muru, dekorowanego od strony Krakowskiego Przedmieścia - rombami z zen-drówki. Przypuszczalnie i w tej fazie - zwieńczenie stanowił krenelaż. Kondygnacje urządzono jako jednokondygnacyjne. Zastosowano komunikację zewnętrzną, z użyciem drewnianych schodów - po której śladem jest obecnie portal zachowany od wewnątrz, na wys. III kondygnacji (por. fot.). Przed poł. XVI w. została udoskonalona obronność Bramy poprzez dobudowę tzw. przedbramia, w formie szyi zamkniętej frontową ścianą z wjazdem, połączoną barakami z bramą właściwą (proj. Sebastian Włoch?). Zwieńczenie ścian przeprutych strzelnicami stanowił krenelaż, wzmocniony

c.d. na wkładce nr 1

SYTUACJA. Brama usytuowana w zach. części obwodu obronnego Starego Miasta, na zamknięciu głównej osi komunikacyjnej o przebiegu pd.zach.-pn.wsch., skierowana ku obecnemu Placowi Łokietka i dalej Krakowskiemu Przedmieściu, z lekkim odchyleniem na pd.-zach. Włączona w zwartą zabudowę przy ul. Lubartowskiej i Placu Łokietka. Obecnie przeznaczona tylko dla ruchu pieszego. Dawny przejazd i otoczenie obiektu - wybrukowane. Wejście do pomieszczeń bramy od pd.-wsch., z poddasza budynku Muzeum.

MATERIAŁ I KONSTRUKCJA. Brama wzniesiona z cegły i kamienia. Elewacje dolnej kondygnacji oblicowane kamieniem w układzie szachownicowym; wyżej - z zastosowaniem zen-drówki w układzie romboidalnym. Kondygnacja III otynkowana. Wnętrze - w przewodzie nie-otynkowane. Przedbramie - z cegły i kamienia, wzmocnione na narożach oszkarpowaniem; zwieńczone krenelażem wzmocnionym osiowym i narożnymi wykuszami nadwieszonymi, krytymi dachówką. Od wewnątrz - odtworzone, trójpoziomowe, drewniane chodniki obronne. Przejazd bramny sklepiony kolebkowo. Wloty w przedbramiu i elewacji tylnej bramy - zamknięte półkoliście. Właściwy otwór bramny od zach. - zamknięty ostrołukowo. Otwory okienne i drzwiowe zamknięte w przewodzie odcinkowo lub półkoliście. Stolarka drewniana, o tradycyjnych podziałach. Większość okien to przekształcone strzelnice z charakterystycznym rozglifieniem na zewnątrz. Pierwotne strzelnice kluczowe zachowane w elewacji pd. oraz w elewacjach przedbramia. Na poziomie najwyższej kondygnacji - trompy, przykryte dwuspadowo, pokryte dachówką, podobnie jak gzyms ponad II kondygnacją. Zwieńczenie wieży posiada formę baniastego hełmu z latarnią z kulą i monogramem. Pokrycie hełmu - blacha, zwieńczenie złożone. Płyta balkonu u podstawy III kondygnacji kamienna, na krokostynach; balustrada metalowa. Konstrukcja stropów żelbetowa, hełmu i latarni - drewniana. Schody - pierwotne ceg., grubości muru. Współczesna klatka schodowa śródkondygnacyjna, otwarta, żelbetowa, spiralna z metalową balustradą.

RZUT. Brama - oparta na planie prostokąta, zbliżonego do kwadratu, z osiowymi przelotami w krótszych ścianach. Wyższe kondygnacje prostokątne, poza wieńczącą - ośmioboczną. Przedbramie na narysie prostokątnym, w formie szyi obejmującej frontową ścianę z wrotami, łączącą się za pośrednictwem równoległych barków z bramą.

BRYŁA. Brama właściwa - trójkondygnacyjna, w formie wysmukłego prostopadłościanu, na wysokości III kondygnacji przechodzącego z użyciem tromp, przekrytych daszkami dwupołaciowymi, w formę ośmioboczną. Całość nakryta baniastym hełmem z latarnią. Kondygnacje rozdzielone gzymssem zabezpieczonym daszkami pulpituowymi. Przedbramie - wysunięte przed linię dawnego muru, ku zach., w formie parawanowej szyi, zwieńczonej krenelażem - por. poz. RZUT. Naroża oszkarpowane. Brak podpiwniczenia.

ELEWACJE. Brama właściwa - elewacje trójkondygnacyjne, rozdzielone gzymsami; ukształtowane analogicznie. Elewacja frontowa i tylna - z przejazdem na osi. Frontowa - na wysokości dolnej kondygnacji przesłonięta przedbramiem; do bocznej (pn.) - przyparty odcinek dawnych murów z wejściem do wewnętrznej klatki schodowej oraz poprzedzonym zewnętrznymi schodami wejściem do przejścia w murze, prowadzącego ku gankom strzeleckim. Przy elewacji pd. - wtórna zabudowa, ob. muzeum. Środkowa kondygnacja elewacji bez podziałów architektonicznych, przepruta strzelnicami i oknami, tylko w fasadzie rekonstruowanymi regularnie - dwuosiowo na trzech poziomach. Wyprawa ceglano-licowa elewacji I i II kondygnacji dekoracyjna - por. poz. MATERIAŁ. Elewacje kondygnacji wieńczącej i tylnej identyczne - u podstawy czworoboczne, gładkie, z balkonem dla trębacza od frontu (wyżej zegar), przechodzące ku górze w formę ośmioboczną, której ściany przepruto półkolistymi

<p>14. Kubatura</p> <p>1872,3 m³</p>	<p>15. Powierzchnia użytkowa</p> <p>395,6 m²</p>	<p>16. Przeznaczenie pierwotne</p> <p>dzieło obronne w murach miejskich</p>	<p>17. Użytkowanie obecne</p> <p>ekspozycja muzealna</p>
<p>18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja (po 1945 r.)</p> <p>Remont generalny w l. 1959-1961 wg proj. W. Podlewskiego przeprowadzony z przywróceniem pierwotnego otwartego charakteru przedbramia, z przykrytymi pulpitowo wewnętrznymi gankami, na trzech kondygnacjach. Dostęp do ganków - ze zrekonstruowanego odcinka muru, od ul. Szambelańskiej. Pozostałe zabiegi budowlano-konserwatorskie: odtworzenie furty pd.; rekonstrukcja wiatku szachownicowego na zach. elewacji bramy; przywrócenie łuku ostrego zachodniemu otworowi bramnemu; przywrócenie zabytkowych sklepień nad II i III kondygnacją oraz położenie żelbetowych stropów (nad IV kondygnacją - strop dźwiga spiralną płytę międzykondygnacyjnej klatki schodowej); odtworzenie pierwotnych otworów i przywrócenie faktury ścian (częściowo zachowana dokumentacja prac w pos. SOZ Lublin). <i>por. 2. 90 -wymiana okien.</i> Obecnie, od listopada 1999 r. trwa remont, podczas którego: uszczelniono pokrycie hełmu, zabezpieczono ganki w przedbramiu oraz częściowo odnowiono tynki najwyższej kondygnacji. Wykonawca: firma "Arcus".</p>		<p>19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje)</p> <p>Ogólny stan techniczny dobry - bez uwag. Trwa remont bieżący - por. poz. 18.</p>	
<p>20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie</p> <p>Postuluje się przeprojektowanie zewnętrznego urządzenia historycznych wejść do obiektu od strony ulicy Szambelańskiej.</p>			

21. Akta archiwalne i źródła ikonograficzne (rodzaj, numer i miejsce przechowywania)

23. Uwagi różne

24. Opracowanie karty ewidencyjnej

tekst ..... 1. 11. 99 r.
Grażyna Michalska, Małgorzata Michalska
imię, nazwisko, data, podpis

plany, rysunki ..... Grażyna Michalska, Małgorzata Michalska
imię, nazwisko, data, podpis

zdjęcia fotogr. .... Grażyna Michalska
imię, nazwisko, data, podpis

miejsce przechowywania negatywów ..... SOZ LUBLIN

KARTA PO WYPEŁNIENIU PODLEGA OCHRONIE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW PRAWA AUTORSKIEGO

22. Bibliografia

- H. Gawarecki, W. Podlewski, Brama Krakowska w Lublinie, Lublin 1971.
Mury obronne Lublina, praca zb. podred. J. Teodorowicz-Czerepińskiej, mps PKZ O/Lublin 1982-84, w posiad. SOZ.
Zabytki Architektury i Budownictwa w Polsce, woj. lubelskie, z. 22, Warszawa 1995, ODZ, s. 218.
G. Jakimińska, Brama Krakowska, Lublin 1995.
J. Bogdanowski, Architektura obronna w krajobrazie Polski. Od Biskupina do Westerplatte, Warszawa-Kraków 1996, s. 63, 78-79, 102, 116, 117.

25. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

26. Załączniki

Wkładka nr 1 - 5

1. Miejscowość..... L U B L I N	4. Obiekt (nazwa jak w karcie)	5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego)
2. Gmina ..... Łoś	BRAMA KRAKOWSKA	c.d. opisu
3. Województwo ..... lubelskie		

c.d. pkt. 12:

średniowiecznymi wykuszami nadwieszonymi, o formie ewoluującej w kierunku już nowożytnych kawalier. Od wewnątrz dzieło posiadało trzy kondygnacje ganków strzeleckich, dostępnych za pośrednictwem schodów, z poziomu murów obronnych od ul. Szambelańskiej (por. fot.).

Po poł. XVI w., pomieszczenia nadbudowanej "wieży" nad bramą (co rozróżniają przekazy źródłowe) oraz w zaadaptowanym przedbramiu, poczęły być wykorzystywane jako mieszkalne, z przeznaczeniem dla obsługi (trębacza, bramnego). Był to okres, gdy Brama zaczęła tracić rolę dzieła głównej pozycji obronnej, na rzecz nowo wzniesionej zewnętrznej linii obwałowań, biegnącej wachlarzowato na zachód od bramy, przekraczającej oś Krakowskiego Przedmieścia na wysokości ul. Staszica. Tak więc, od lat 1560-tych, pojawiły się na Bramie urządzenia już czysto "cywilne", jak zegar, czy też dzwon (dźwiękiem oznajmujący upływające godziny).

Po niewielkim pożarze miasta w 1575 r. znacznie uszkodzona Brama, w trakcie kilku następujących po sobie remontów, otrzymała nową postać, poprzez nadbudowę kolejnego poziomu - ośmiobocznej kondygnacji na trójkąt, zwieńczonej hełmem i latarnią. Taki jej wygląd utrwalony został na znanej rycinie z 1617 r., wyk. przez A. Hogenberga (por. zał.).

Już od poł. XVI w. archiwalia odnotowują dodatkowe, boczne wyjścia z bramy, z użyciem furtek - pn. i pd., co dokumentuje najstarszy plan Lublina, wyk. przez Bekiewicza ok. 1650 r. (por. zał.). Ukazuje on również zamknięcie wjazdu do Bramy od zach. - łańcuchami zamocowanymi na osiowo umieszczonym słupie. Wtedy to, przedpole Bramy zamienione zostało na plac handlowy z ustawioną w centralnym punkcie wagą zbożową - stąd późniejsza nazwa miejscowa "Korce ". Bramę otoczono - kramnicami i tzw. "jatkami".

Poczynając od 3 ćw. XVII w., pojawiają się przekazy na temat obrazów zdobiących mury Bramy - wcześniejsze odnoszące się do wyobrażenia św. Antoniego patrona miasta, strzegącego od zarazy, późniejsze - św. Floriana, patrona strażaków.

Po pożarze 1739 r. przeprowadzono remont połączony z zadaszeniem przedbramia i przebicciem okien w elewacji frontowej Bramy. Pomimo to, obiekt oceniono przed generalną renowacją w l. 1778-82, jako "upadnięciem grożącą". Działający wówczas w Lublinie Dominik Merlini, wyposażył Bramę w silne oskarpowanie oraz wprowadził jako dekorację atrybuty związane z panującym monarchą - zwieńczenie latarni w postaci monogramu "SAR", z datą "1782". Decyzją Komisji Boni Ordinis o zabudowie działek przy zrujnowanych już wówczas murach miejskich, spowodowała dobudowę do Bramy na przełomie XVIII/XIX w. - kamienicy mieszkalnej od pn. i nieco później rozmieszczenie budynku po stronie pd.

W następnym stuleciu z dziejami zabytku związane zostało nazwisko znanego arch. - Jakuba Hempla, który zaprojektował jedno ze schodów wewnętrznych i dokonał napraw ogólnie odświeżających budowlę. W poł. l. 50 XIX w. zastąpiono drewnianą galerię dla trębacza - konstrukcją metalową; obecnie płyta kamienna z metalową balustradą. Brama przetrwała poddawana remontom bieżącym aż do II wojny światowej, kiedy to okupant umieścił na niej tablicę "upamiętniającą 600-lecie niemieckości" Lublina.

Po II wojnie światowej przeprowadzono rewaloryzację obiektu wg proj. W. Podlewskiego - por. poz. 18. Obecnie Brama Krakowska jest siedzibą muzeum.

Wkładkę założył: ..... **G. MICHAŁSKA** ..... **1. 11. 1999 R.** .....

(imię, nazwisko, data)

Miejsce przechowywania negatywów: .....

c.d. pkt. 13:

oknami. Hełm baniasty z ażurową, zadaszoną również baniasto, latarnią z opisany w pkt. 12 - monogramem wieńczącym całość.

Przedbramie - dwuelewacyjne (z dopartą wtórną zabudową od pn.). Front flankowany skarpami, z osiowym przejazdem, zamkniętym półkoliście. Powyżej współczesny obraz NMP, rekonstruowany w nawiązaniu do wizerunku św. Antoniego - w elewacji tylnej. Ściany przeprute strzelnicami do broni ręcznej, regularnie rozmieszczonymi na dwóch poziomach; trzeci poziom obronny w formie wieńczącego krenelażu z wykuszami nadwieszonymi, wprowadzającymi element obrony flankowej.

WNĘTRZE. Wnętrze Bramy zaadaptowane na potrzeby ekspozycji muzealnej z przekształceniem pierwotnego układu i komunikacji na usytuowaną centralnie spiralną klatkę schodową. Ilość poziomów użytkowych - 6. Do odnotowania jako elementy pierwotne: gabaryty okien, wyeksponowane odkrytki architektoniczne; w ramach ekspozycji - dzwony zegarowe.

INSTALACJE: elektryczna, odgromowa, alarmowa.

1. Miejscowość **LUBLIN**
 2. Gmina **ŁÓC**
 3. Województwo **LUBELSKIE**

4. Obiekt (nazwa jak w karcie)
BRAMA KRAKOWSKA

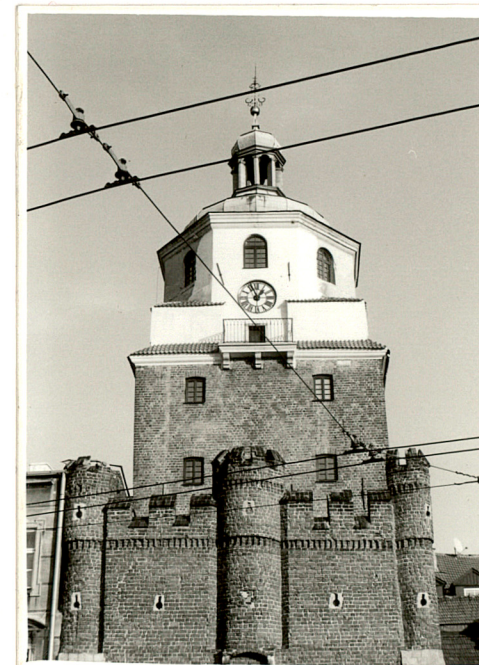
5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego)
FOTOGRAFIE

Przedbramie – widok od pd. zach.

Przedbramie – wjazd zachodni.
 Widok od pd.

Zwieńczenie przedbramia.
 i górne kondygnacje bramy.
 Widok od zach.

Brama Krakowska- najwyższa kondygnacja.

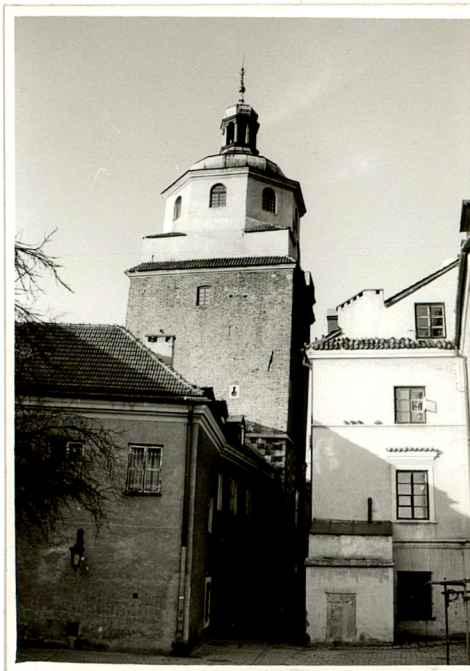
Wkładkę założył: **GRAŻYNA MICHALSKA** **1. 11. 1999 r**
SOZ LUBLIN
(imię, nazwisko, data)

Miejsce przechowywania negatywów: .....

Widok na Bramę Krakowską od strony Starego Miasta.

Widok w kierunku Bramy od pd. wsch.

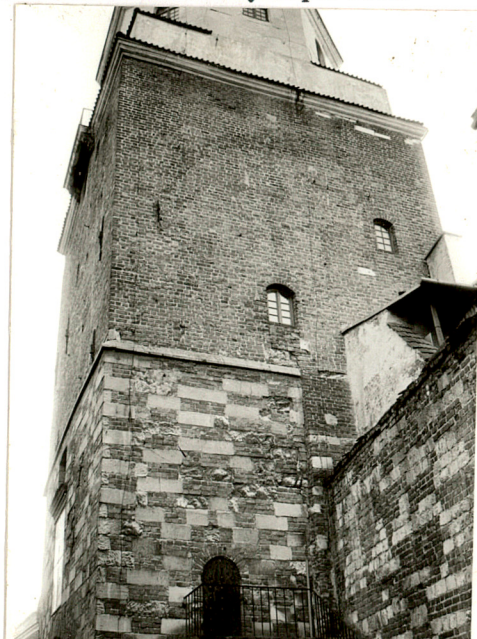
Elewacja tylna – widok na przejazd.

Dolna kondygnacja Bramy – sklepienie przejazdu.

Elewacja tylna – górne kondygnacje.

Widok na górne kondygnacje od pn.

**Elewacja tylna – widok na pn. ościeże przejazdu.
W przyziemiu eksponowany element lapidarny.**

LUBLIN

1. Miejscowość.....

2. Gmina.....

3. Województwo ..**LUBELSKIE**.....

4. Obiekt (nazwa jak w karcie)

BRAMA KRAKOWSKA

5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego)

FOTOGRAFIE

Przedbramie, front – fragment lapidarialny.

Przedbramie – fasada, współczesne wyobrażenie N. Marii Panny.

Elewacja tylna – obraz poświęcony św. Antoniemu.

Przedbramie – wnętrze, widok na remontowane galeri strzelestrzeleckie.

Elewacja tylna – fragment lapidarialny w przyziemiu.

Wkładkę założył: .....

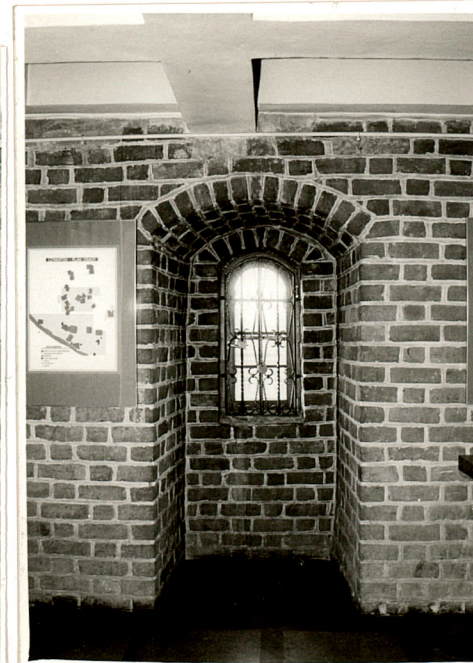
GRAZYNA MICHAŁSKA
SOZ LUBLIN**1. 11. 1999 r**

Miejsce przechowywania negatywów: .....

Wnętrze – V, VI kondygnacja użytkowa, fragmenty wątku, odsłonięte w trakcie badań architektonicznych Bramy.

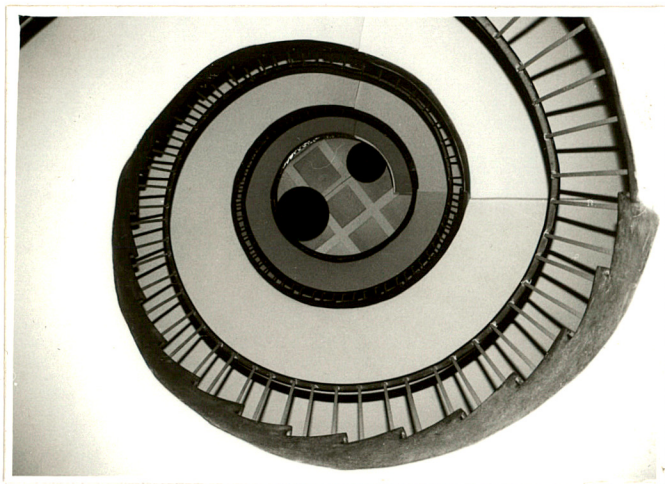
Wnętrze – II - III kondygnacja użytkowa, okna i przekształcone strzelnice

1. Miejscowość. . . . . **LUBLIN**
 2. Gmina . . . . .
 3. Województwo . . . . . **LUBELSKIE**

4. Obiekt (nazwa jak w karcie)
BRAMA KRAKOWSKA

5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego)
FOTOGRAFIE

Wnętrze – spiralna klatka schodowa.

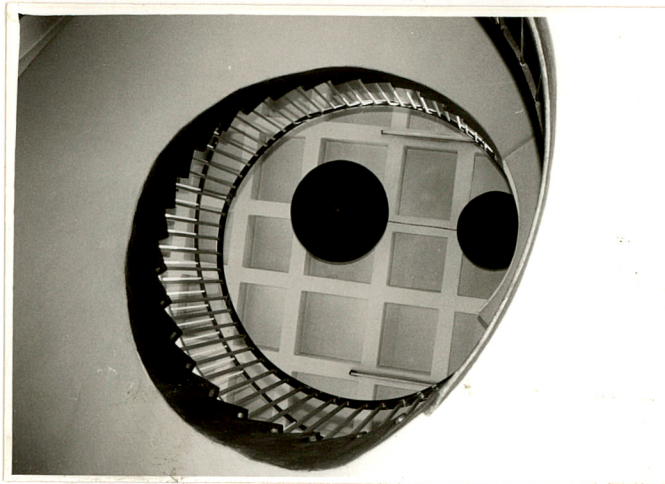
Współczesne schody.

Wnętrze - widok z wysokości II kondygnacji użytkowej w kierunku starej klatki schodowej w murze.

Wkładkę założył: . . . . .
 (osoba, nazwisko, data)
GRAŻYNA MICHAŁSKA 1. 11. 1999 r.
SOZ LUBLIN
 Miejsce przechowywania negatywów: . . . . .

Widok z duszy klatki schodowej w kierunku stropu najwyższej kondygnacji – z podwieszonymi dzwonami.

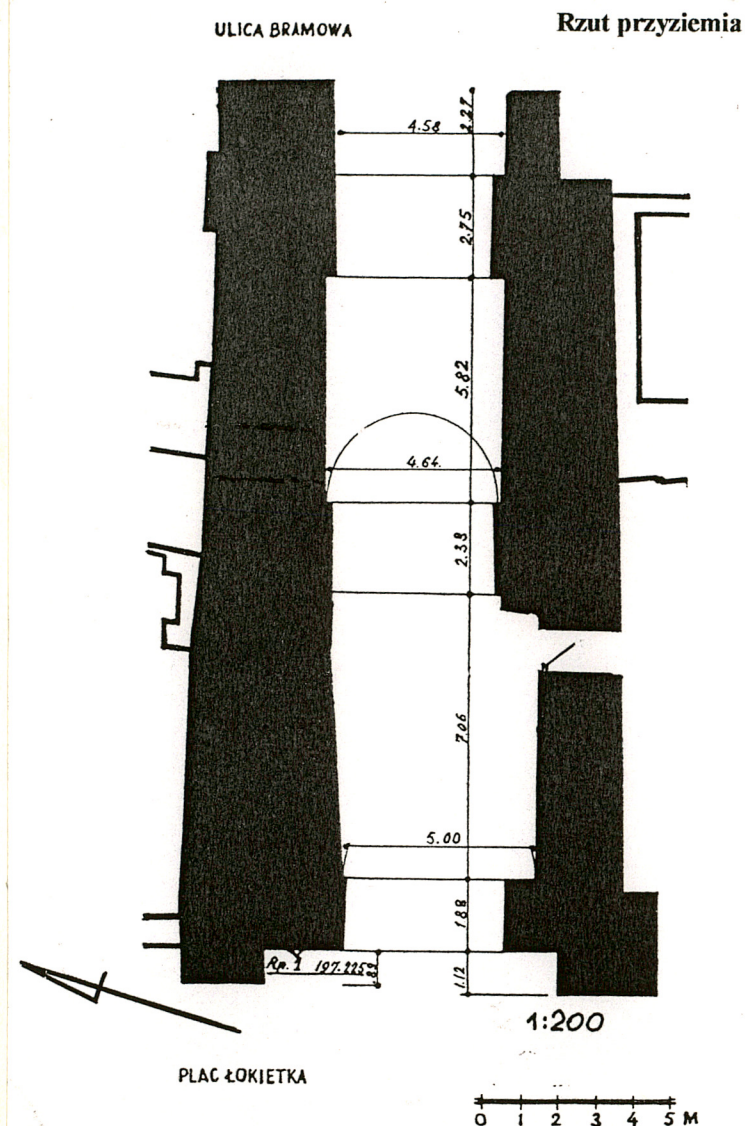
Dzwony zegarowe n ekspozycji muzealnej.

Pomieszczenie V kondygnacji z widocznymi trompami.

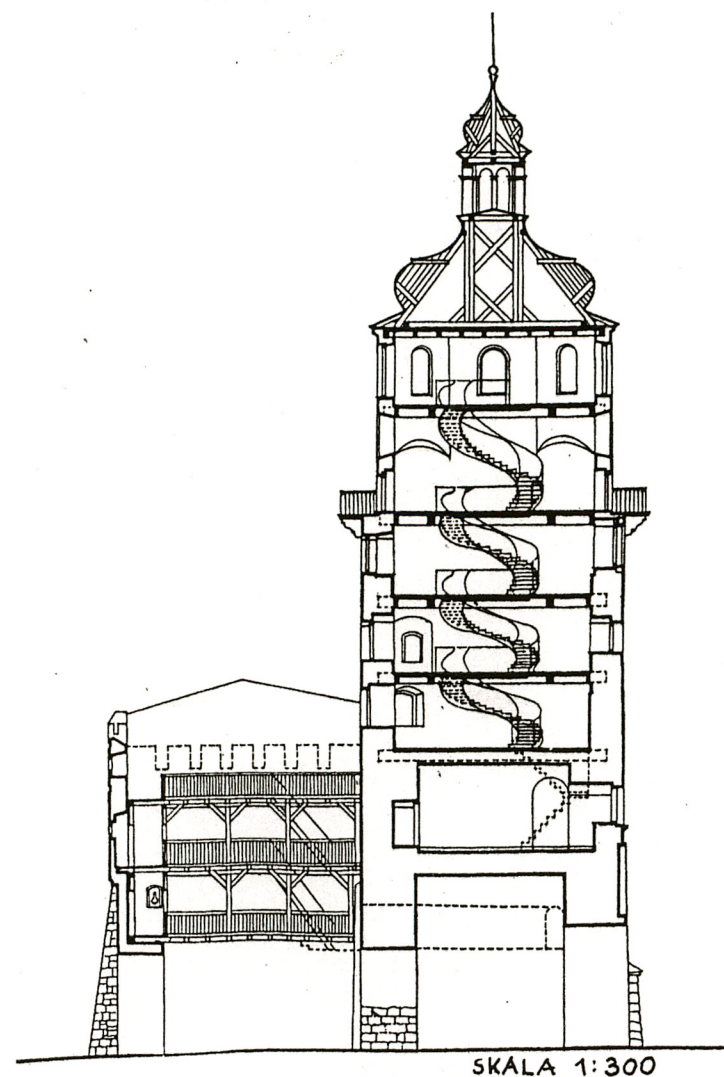
1. Miejscowość LUBLIN	2. Obiekt (nazwa jak w karcie) BRAMA KRAKOWSKA	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego) POMIARY, KARTOGRAFIA, IKONOGRAFIA
---------------------------------	--	--

Wkładkę założył: **Grażyna Michalska, 1, 12, 1999 r.**
(imię, nazwisko, data)

Miejsce przechowywania negatywów: .....

Z-d Poligr. Jan Jasiński W-wa, ul. Wolna 13, tel. 12-43-83

Projekt. Przekrój wieży bramnej i przedbramia. H. Gawarecki, W. Podlewski, *Brama Krakowska w Lublinie*, rys. 49

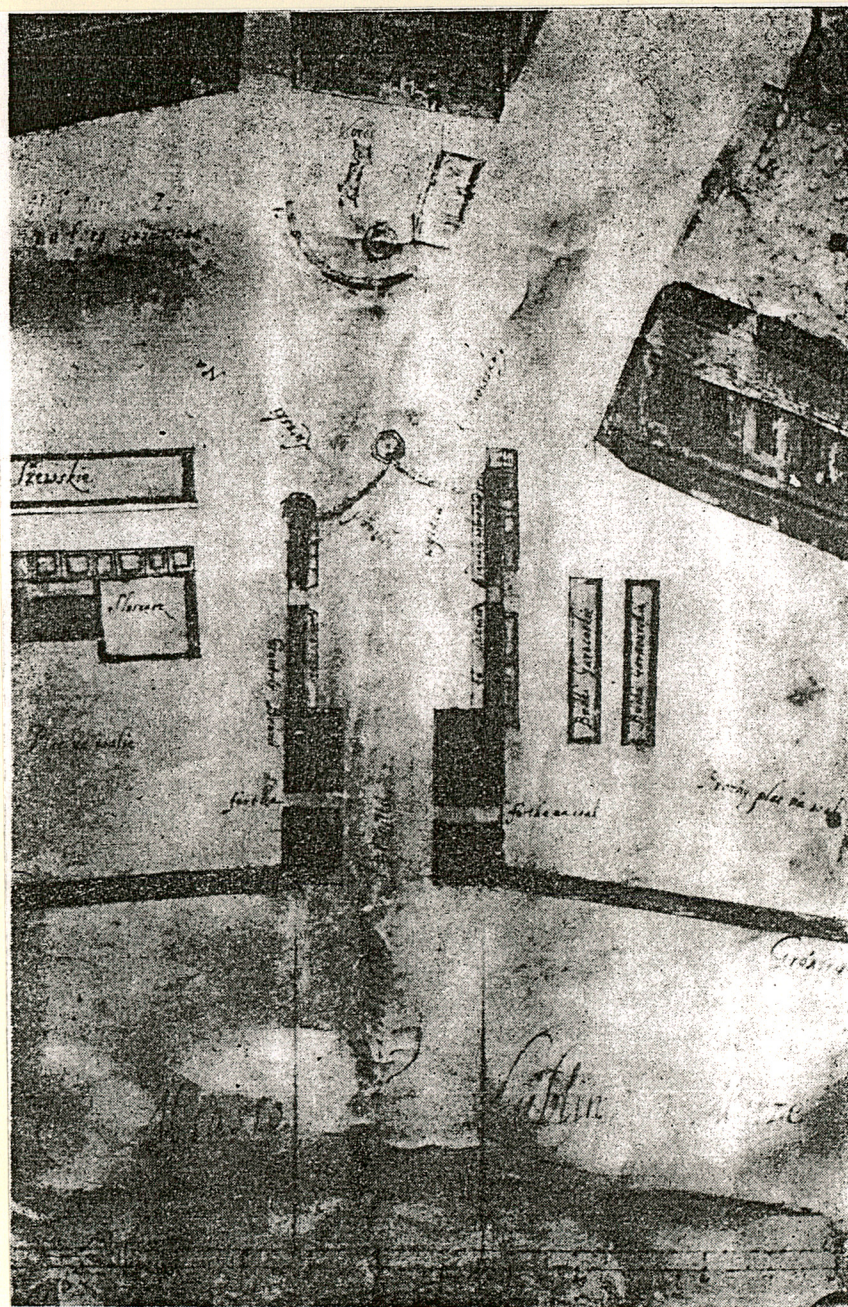

Brama Krakowska z początku XVII wieku, fragment *Widoku Lublina* Abrahama Hogenberga z 1617 roku

Monogram Stanisława Augusta — SAR — i data remontu — 1782 — umieszczone w zwieńczeniu Bramy Krakowskiej

Brama Krakowska około poł. XVII w. Fragment pergaminowego planu Lublina z ok. 1650 r. (Biblioteka im. H. Łopacińskiego w Lublinie — zbiory specjalne)